
Stołość i zmienność w wychowaniu dziecka

Krystyna Chałas

Katolicki Uniwersytet Lubelski
im. Jana Pawła II

Punktem zaprezentowanych w niniejszym opracowaniu analiz jest teza mówiąca, że wychowanie integruje wiedzę o człowieku i wiedzę o wartościach.

Pierwsze i stałe pytanie dotyczy koncepcji człowieka – kim jest człowiek? Przyjęta podstawa antropologiczna człowieka warunkuje cele wychowania, treści, preferowaną i urzeczywistnianą hierarchię wartości. Jest to pierwszy punkt stały, punkt wyjścia w procesie wychowawczym. Bez tego stałego punktu proces wychowawczy doznaje swego rodzaju zawirowań, zmienności bez uzasadnień, staje się mglisty, mało czytelny.

Należy przy tym podkreślić, że człowiek jako fakt podlega różnym interpretacjom, które można podzielić na dwie grupy:

- jako twór naturalny – najdoskonalsze stadium ewolucji przyrody;
- ujęcie eksponujące podmiotowość i duchowość człowieka, a zwłaszcza świadomość, rozumność, zdolność do transcendencji¹.

Marian Nowak zwraca uwagę, że według M. A. Krapca obydwie stanowiska są istotne i znajdują potwierdzenie w personalistycznym ujęciu człowieka jako osoby. Człowieka można bowiem rozpatrywać jako egzemplarz biologiczny w jego rozwoju, uwarunkowaniach środowiskowych, przejawach działania, jak również z perspektywy jego rozwoju duchowego².

Najkrócej osobę można określić jako jedność cielesno-duchową oraz relacyjną – będącą w relacjach z samym sobą, drugim człowiekiem, Bogiem; kształtującą się poprzez akty poznania intelektualnego, wolności i miłości³.

¹ Zob. M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 1999, s. 300.

² *Za ibidem.*

³ *Za ibidem.*

Nie może być traktowana jako środek do celu. Ujęcie takie wyklucza norma personalistyczna⁴ mówiąca, że „osoba jest takim dobrem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi tylko miłość”⁵.

Osoba rozwija się dzięki integracji sfery somatycznej, psychicznej, społecznej, kulturalnej, religijnej. Charakteryzuje ją godność, wolność, otwartość rozumu na nieskończoność i pragnienie Absolutu; na wiarę i moralną dobroć czynu.

Przyjęcie personalistycznej koncepcji człowieka wyznacza kolejne stałe punkty w procesie wychowania. Są nimi:

- norma personalistyczna,
- spektrum wartości wpisujących się w fenomen osoby: godność, wolność, odpowiedzialność, wartości poznawcze – logos, wartości moralne, wartości religijne.

Norma personalistyczna wyznacza stałą strategię i zasadę wychowania. Jest nią miłość wychowawcza, określana jako „pełne uznanie wartości i godności osoby”⁶. Miłość wychowawcza staje się mocnym fundamentem, nienaruszalną podstawą, na której budowany jest proces wychowawczo-dydaktyczny.

Powracając do koncepcji osoby ludzkiej, należy podkreślić jej integralny charakter. Rozwija się ona na bazie integracji sfery somatycznej, psychicznej, społecznej, kulturalnej, religijnej. Stąd wyrasta stały, niezmienny cel kształcenia, którym jest integralny rozwój osoby.

Przesz integralny rozwój osoby dziecka należy rozumieć „całościowy, zewnętrzny i wewnętrzny rozwój człowieka i przystosowanie do życia według przyjętego wzoru”⁷, prowadzącego do pełni człowieczeństwa.

Według pedagogiki chrześcijańskiej osiągnana jest ona ostatecznie w Bogu przez Jezusa Chrystusa, który staje się stałym wzorem osobowym, punktem odniesienia naszych myśli, pragnień, czynów. Należy podkreślić, że wskaźnikiem tak rozumianego rozwoju jest spójność myśli, słowa i czynu zakotwiczona w dobru osobistym, integralnie związanym z dobrem wspólnym.

Integralny rozwój osoby dziecka wyznacza stałą hierarchię wartości (hierarchię obiektywną), której *constans* warunkuje pionowa linia rozwoju: od sfery somatycznej poprzez psychiczną, społeczną, kulturową do światopoglądowej.

⁴ Zob. A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 33.

⁵ Jan Paweł II, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1986, s. 27–39, 42.

⁶ M. Nowak, *Podstawy...*, *op. cit.*, s. 320.

⁷ A. Rynio, *Integralne wychowanie*, *op. cit.*, s. 13.

Jednym z czynników dynamizujących rozwój poszczególnych sfer jest urzeczywistnianie określonych grup (kategorii) wartości w sposób naturalny zintegrowanych z poszczególnymi sferami. I tak z warstwą biologiczną związane są wartości witalne, techniczne, hedonistyczne; z warstwą psychiczną wartości poznawcze – wiedza, nauka, mądrość, odkrywczość, twórczość, zaangażowanie⁸; z warstwą socjologiczną wartości życia codziennego i wartości społeczne. Do pierwszych zalicza się wartości rodziny, sumienność, uczciwość, honor, dom, wspólnota, odpowiedzialność, posłuszeństwo, opanowanie, cierpliwość, odwaga, dobroć, prawdomówność, praca, pracowitość, łagodność, ufność, uprzejmość, punktualność, systematyczność, dyskrecja, szczerowość, stałość przekonań, szacunek, poszanowanie życia, pokora, przebaczenie, wyrzeczenie, jałmużna, dobre obyczaje.

Do wartości społecznych, szczególnie podstawowych należą: ojczyzna, naród, Kościół, patriotyzm, niepodległość, praworządność, tradycja, wolność, pokój, tolerancja, sprawiedliwość, równość społeczna, demokracja, solidarność⁹.

Warstwa kulturologiczna (kulturotwórcza) wyraża się w urzeczywistnianiu wartości zawartych w wytworach kultury wyższej: sztuce, poezji, muzyce, plastyce.

Warstwa światopoglądowa kształtuje się jako ostatnia. W nią wpisane są wartości ostateczne, absolutne. Przyjmując personalistyczną koncepcję osoby, do tych wartości należy zaliczyć wartości religijne: religia, wiara, nadzieja, miłość, modlitwa, świętość.

W kontekście integracji rozwoju poszczególnych warstw życia i funkcjonowania człowieka z wartościami wyłania się istota wychowania i wbudowane w nią zadanie wychowawcze. Wychowanie będzie się sprowadzać do wspomagania dzieci i młodzieży do urzeczywistniania własnej, lecz właściwej hierarchii wartości. Pod pojęciem właściwej hierarchii wartości kryje się hierarchia budowana na obiektywnej hierarchii, która prowadzi do integralnego rozwoju, pełni człowieczeństwa.

Ale w tak rozumianym wychowaniu bytuje zmienność. Obejmuje ona sferę dydaktyczną wyrażającą się w poszukiwaniu efektywnych metod i form wychowania, dynamizowaniu oddziaływań wychowawczych, kreowaniu sytuacji wychowawczych. U podstaw tej zmienności budowanej na trwałej podstawie antropologicznej osoby ludzkiej oraz trwałej podstawie aksjologicznej towarzyszy twórczość pedagogiczna i dynamika

⁸ Zob. K. Denek, *Ku dobrej edukacji*, Toruń–Leszno 2005, s. 130.

⁹ Zob. *Słownik Katolickiej Nauki Społecznej*, W. Piwowarski (red.), Warszawa 1993 s. 188.

rozwoju oraz integracji poszczególnych sfer życia i funkcjonowania człowieka oraz dynamika urzeczywistniania wartości.

Stalość i zmienność w wychowaniu są ze sobą związane. Stalość to podstawa antropologiczna człowieka: podstawa aksjologiczna wyznaczana przez naturalny rozwój człowiek; cel wychowania – urzeczywistnianie przez dzieci własnej i właściwej hierarchii wartości

Zmienność to twórczość pedagogiczna w realizacji celu, osiągnięcia wychowawcze – poziom urzeczywistniania wartości.

SUMMARY

To bring up a child it is necessary to take into consideration aspects that are constant and basic in the process of upbringing. But it is also essential to pay attention to changeable aspects that make the process of upbringing more dynamic and adjusted to a child's development and upbringing needs.

The constant point is the anthropological basis of a man which conditions upbringing aims, contents and preferred system of values. What is changeable is pedagogical creativity, dynamism of development and integrating particular spheres of life and functioning of a man.